

1- قبرستانهای متروکه

1- قبرستانهای متروکه

تخریب قبور قدیمی و انتقال اجساد مکشوفه

۶۴۸. وزارت نیرو در نظر دارد چند سد آبی و تولید کننده برق بسازد که از جمله آنها سدّی در مسیر رود کارون برای ایجاد نیروگاه برق است، تأسیسات اولیه طرح، ایجاد شده و هزینه های آن هم تأمین شده است ولی در مرکز منطقه طرح، یک قبرستان قدیمی وجود دارد که قبرهای نسبتاً قدیمی و قبرهای جدید در آن وجود دارد و اجرای طرح هم متوقف بر تخریب این قبور است، حکم این مسئله چیست؟

جواب: تخریب قبور قدیمی که جسد‌های موجود در آنها تبدیل به خاک شده اند اشکال ندارد، ولی تخریب و نبش قبور غیر مندرس و آشکار کردن جسد‌هایی که هنوز تبدیل به خاک نشده اند، جایز نیست، البته اگر اجرای طرح های تولید برق در آن مکان ضرورت اقتصادی و اجتماعی داشته باشد بطوری که چاره ای جز اجرای آنها نباشد و انتقال از آن مکان به مکان دیگر یا انحراف از قبرستان، کار سخت و مشکل و یا طاقت فرسایی باشد، ایجاد سدّ در آن مکان اشکال ندارد، ولی واجب است قبرهایی که تبدیل به خاک نشده اند با پرهیز از تحقق نبش قبر به مکان دیگری انتقال داده شوند هر چند با کندن خاک موجود در اطراف قبر و انتقال آن به مکان دیگر بدون تحقق نبش قبر باشد و اگر در اثناء کار، جسدی آشکار شود واجب است به مکان دیگری انتقال یابد و در آنجا دفن شود.

تبدیل قبرستان متروکه به اماکن عمومی یا فضاهای ورزشی

۶۴۹. شخصی زمینی به مساحت ۱۲۰۰ متر مربع جهت دفن اموات وقف نمود تا کنون در مساحت ۲۰۰ متر دفن اموات شده است با توجه به اینکه در بقیه این زمین از طرف بهداشت دفن ممنوع گردید و این زمین به صورت مخروبه و بلا انتفاع درآمد آیا در زمین مذکور (قسمت دفن نشده) احداث یک دستگاه ساختمان جایز است یا خیر؟

جواب: اگر وقف با شرائط آن محقق و تمام شده است در صورتی که انتفاع به وقف در جهت وقف که دفن اموات است ممکن نباشد، می توانند با نظر متولی شرعی از زمین در امور خیریه استفاده کنند.

۶۵۰. یک قبرستان قدیمی داریم که نزدیک به ۶۰ سال است که متروکه مانده و در آن هیچ دفنی صورت نگرفته آیا از نظر شرعی مجاز به ایجاد اماکن عمومی یا فضاهای ورزشی یا اینکه فروش و استفاده از بهای آن در هزینه های عمومی و خیریه روستا هستیم نظر حضرتعالی چیست؟

جواب: امر وقف با متولی شرعی آن است و با نبود شخص خاص حاکم شرع تولیت دارد و در هر صورت با امکان انتفاع به وقف در جهت وقف، فروش و استفاده در غیر جهت وقف جایز نیست و با عدم امکان می توانند در مطلق خیرات با صلاح دید متولی از آن استفاده کنند.

تبدیل قبرستان متروکه به امور عام المنفعه و خیریه

۶۵۱. قبرستانی است که ۴۰ سال می باشد متروک شده بسیاری از سنگهای قبور از بین رفته است. مؤسسه خیریه سید الساجدین از مسئولین شهرستان قسمتی را جهت کارهای عام المنفعه درخواست نموده است خواهشمند است حضرتعالی نظرتان را در این خصوص بیان فرمائید.

جواب: اگر استفاده در جهت وقف به هیچ وجه امکان نداشته باشد، بانظر متولی شرعی میتواند در مطلق خیرات از آن استفاده کنند.

تبدیل قبرستان متروکه به مدرسه

۶۵۲. دو سؤال از محضر مبارک دارم (۱) مدرسه ای در سال ۱۳۴۰ در قبرستان قدیمی ساخته شد چون تعداد دانش آموزان کم بود قسمتی از قبرستان جهت مدرسه دیوار کشی شد اکنون با زیاد شدن تعداد دانش آموزان و افتتاح مدرسه راهنمایی در همان محل فضای مدرسه برای دانش آموزان کم است آیا اجازه می فرمائید قسمتی از قبرستان که جزء مدرسه نیست اکنون به مدرسه اضافه شود یا خیر؟

(۲) کاروانسرای توسط ارباب، وقف و به شخصی واگذار شده است پس از چند سال آن شخص اقدام به دایر نمودن آسیاب کرده و چون مردم از داخل کاروانسرا رفت و آمد می کردند برای رفع مزاحمت از زن و بچه مردم پیشنهاد نمودند برای آسیاب دربی فرعی در این زمین باز کنند و این درب مخصوص آسیاب و تا زمانی که آسیاب دایر است اکنون آسیاب تعطیل شده و صاحب آسیاب به تهران مهاجرت کرده ولی عموهای آن شخص در قسمت دیگر کاروانسرا زندگی می کنند و درب کوچک را بزرگ کرده اند و ادعای حق راه می کنند در صورتی که درب اصلی کاروانسرا یکی بوده و در میدان عمومی ده می باشد. آیا حق راه برای او ثابت است یا مردم حق دارند قبرستان آباء و اجدادی خود را به

مدرسه واگذار نمایند؟

جواب: اگر قبرستان عمومی و وقف است نباید به مدرسه تغییر داده شود بلی اگر استفاده از آن در جهت وقف امکان نداشته باشد با نظر متولی شرعی (حاکم شرع یا اداره اوقاف) می‌تواند در مطلق خیرات از آن استفاده شود و در مورد کاروانسرا اگر مالک شرعی دارد باید رضایت او تحصیل شود، و چنانچه اختلافی باشد به دادگاه مراجعه نمایند.

تبدیل قبرستان متروکه به پارک و معبر عمومی

۶۵۳. زمینی است موقوفه که وقف خاص برای دفن مؤمنین و مؤمنات شده است و وقفنامه زمین با مشخص کردن کامل حدود در سنگ نوشته ای در درب ورودی مسجد محل موجود می‌باشد. سؤال بنده به عنوان یک طلبه و به نمایندگی از طرف تمام مردم محل این است که: آیا این زمین موقوفه می‌تواند تبدیل به چیزی دیگری غیر از قبرستان گردد یا خیر؟ با توجه به اینکه شهردار محترم آن شهر به قصد انتقال قبرستان به خارج می‌خواهند قبرستان را تبدیل به پارک کنند.

جواب: اگر عمل به وقف امکان دارد باید به آن عمل شود و تغییر جایز نیست بلی اگر ممکن نیست، استفاده از موقوفه در سبل خیر اشکال ندارد.

۶۵۴. قبرستان قدیمی شهر سال‌ها است متروکه گردیده و حدود ۴۰ سال است، هیچ دفنی در آن صورت نگرفته و آثار ظاهری قبور قدیمی هم از بین رفته و به طور کلی از حیز انتفاع خارج گشته است، در حال حاضر شهرداری بنا دارد بخشی از آن را جهت ایجاد فضای سبز تسطیح نموده و بخش دیگر آن را در معرض تعویض جاده شهر به قبور مطهر شهداء و قبرستان فعلی قرار دهد. لذا با توجه به رفاه حال مردم بخصوص خانواده‌های معظم شهداء مستدعی است نظر مبارک خود را در خصوص این مسئله ذیلاً مرقوم فرمائید که آیا شرعاً این عمل جائز است یا خیر؟

جواب: اگر از قبرستان مزبور در جهت دفن اموات استفاده نمی‌شود، جایز است از آن در مطلق کارهای خیر استفاده شود ولی باید با اجازه حاکم شرع باشد.

الحاق قبرستان متروکه به مسجد

۶۵۵. اهالی متدین این روستا قصد بازسازی و گسترش مسجد قدیمی محل را دارند، این در حالی است که شمال و شرق این مسجد که بازسازی در همان قسمت قرار دارد قبرستان عمومی محله هست که سابقه وقفیت آن معلوم نیست (بزرگان می‌فرمایند وقف نیست و یا وقف خاص نیست) و هم اکنون چند قبر در آن قرار دارد که جزء مسجد خواهد شد، البته صاحبان قبر اظهار رضایت نموده اند، استدعا داریم حکم شرعی مسئله را مکتوباً مرقوم بفرمائید.

جواب: اگر قبرستان قابل استفاده است و از آن در دفن اموات استفاده می‌شود نمی‌تواند آن را جزء مسجد نمایند، بلی در صورتی که استفاده از آن در دفن اموات امکان ندارد می‌تواند آن را جزء مسجد کنند، ولی احکام مسجد پیدا نمی‌کند.

۶۵۶. مسجدی در کنار گورستانی واقع شده که این گورستان بایر افتاده و مدتی است که میتی در آن دفن نمی‌کنند و شهرداری این شهر نیز درصد تصاحب این گورستان می‌باشد. این کار با مخالفت بعضی از مردم شهر روبرو شده است (شهرداری می‌خواهد آن را به فضای سبز تبدیل نماید) و این گورستان مکانی است برای تجمع افراد ناپاک آیا حضرتعالی اجازه می‌فرمائید قسمتی از این گورستان را جهت حیاط مسجد تصاحب نمایند در ضمن اضافه می‌کنم ورثه اکثر امواتی که در این گورستان دفن هستند راضی به این کار می‌باشند و حتی تعدادی زیادی از آنها مبلغی قابل توجه جهت این امر اختصاص داده اند اضافه می‌کنم که در این گورستان مقبره چند شهید نیز می‌باشد که خانواده شهداء نیز به این امر راضی می‌باشند، والسلام.

جواب: اگر به هیچ وجه استفاده گورستان از آن نمی‌شود با اجازه حاکم شرع و مراعات مقررات جمهوری اسلامی مانع ندارد.

۶۵۷. آیا جایز است قسمتی از قبرستان که هنوز مرده ای در آن دفن نشده و خود قبرستان هم وسیع است و کیفیت وقف آن هم بطور دقیق معلوم نیست، برای استفاده در مصالح عمومی مانند ساخت مسجد یا مراکز بهداشتی برای فرزندان منطقه اجاره داده شود. به این شرط که پول اجاره به نفع خود قبرستان استفاده شود؟ (قابل ذکر است که این منطقه به علت عدم وجود زمین خالی برای ساخت مراکز خدماتی در آن، نیاز به این قبیل خدمات دارد.)

جواب: اگر زمین به صورت وقف انتفاع برای خصوص دفن اموات در آن وقف شده باشد، اجاره دادن و استفاده از آن برای ساخت مسجد یا مرکز بهداشتی یا غیره در آن جایز نیست، ولی اگر از قرائن ثابت نشود که آن زمین برای دفن اموات وقف شده و از مکان‌های عمومی و مورد نیاز منطقه برای استفاده اهالی جهت دفن اموات و مانند آن نباشد و خالی از قبر هم باشد و مالک خاصی هم برای آن شناخته نشود، در این صورت انتفاع از آن در مصلحتی از مصالح عمومی اهالی منطقه اشکال ندارد.